

T.C
EYÜP SULTAN BELEDİYESİ
ŞEHİR VE MEDENİYET OKULU
ŞEHİR ESTETİĞİ ATOLYESİ

EYÜP SULTAN'DAKİ
OSMANLI MEZARLIKLARI VE MEZAR TAŞLARI

DANIŞMAN
DOÇ. DR. AYNUR ATMACA CAN

HAZIRLAYAN
ONUR MUHAMMED ATAY

İSTANBUL,2018

“Her buluşmayı bir ayrılık say“¹ ifadesinin bize en tanıdık gelen hali dünya ile buluşmuş insanın bir gün yine buradan ayrılacağı gerçeğidir. Bazı gerçekleri bilir ama kendimizde onu bilmenin vereceği duyguyu tatmamamız için ondan uzaklaşırız. Sevdiğimiz her şeyin; bir insanın, bir eşyanın, bir aşkın ve dahi kendimizin bir sonu olduğunu, yaratılan her şey gibi fani olduğumuz gerçeğini bilir ve öyle yaşarız. Ölümlü olmak ve ölüm ile yaşamak davranışlarımıza ve hayatımıza yön veren bir gerçektir. Yine ölüm, hayatın güzel aşamalarından olan evlilik, doğum veya her hangi bir dönüm noktası gibi hayatın önemli bir parçasıdır. Ölenlerimizi anmak, onları yad etmek ve anılarını yaşatmak amacı ile onları mezarlık adını verdiğimiz yerlere belirli bilgilerin yer aldığı sütunlar ile birlikte onları defnederiz. Bu hakikati ve ölüm algısını insanoğlu inandığı din, adet ve geleneklerine göre her biri tarihten bu yana kendi kavim ve milletlerince yaşamış ve hala yaşamaya devam etmektedir. Dünya üzerinde farklı adetlere ve dinlere göre birçok farklı mezarlık ve mezar taşları kültürü vardır. Bu makalede Osmanlı Devleti’ndeki müslüman mezarlıklar ele alınacaktır. Yine bu makalenin yazılış amaçlarından en önemlisi, ölümü güzel bir ifade ile bizlere kadar taşıyan, kendi iç estetiğine göre dizayn etmiş ve ona kendinden bir parça vermiş olan Osmanlı İnsanı’nı anlamak, mezar taşlarını daha detaylı bir şekilde keşfedip onu anlayabilmektir. Ayrıca ölüm gibi mutlak bir gerçekle ondan ürkükmeden nasıl yaşanabileceğinin en güzel örneğini bizlere sunmuş olan Osmanlı’nın müslüman mezarlıklarına doğru bir seyir almak yine önemli ve gereklidir.

İnsan – Ölüm ilişkisi

Yalnızlığın sadece yaratıcıya ait olduğunu bilmemiz bizi dünya hayatında sürekli diğer insanlarla iletişim halinde tutar. Asıl sebebinin bu olmadığını zannetsek de birini sevmek, diğer insanlarla belirli topluluklar halinde bir arada bulunmak bu gerçeğin hayatımıza bir yansımasıdır. Ölüm ise tıpkı yalnız kalmak gibi insanları korkutan hakikatlerden biridir. Çünkü insanoğlu öldüğünde yalnız kalacağını, sevdiklerinden ayrılacağını veya bir sevdiğini kaybettiğinde ömrünün geri kalanını onun sadece hatıraları ile yetinerek geçireceğini bildiğinden ölüme karşı hep ürkektir, çekinir ve ondan korkar.

Dünya üzerinde birçok inanış ve töre var olsa da İslamiyet’e göre insan yaratılanların en üstünü yani “eşref-i mahlukat” tır. Ruh sahibi olan insan kendisine bahşedilen ömür ve süre kadar dünyada yapıp etmesi gerekenleri kendi istek ve iradesine göre yapar ve ömrünü tamamladığında ise geçici olarak bulunduğu fani dünyadan ayrılır. Kendisiyle ebedi âleme iştirak edecek olan sadece dünyadaki kısıtlı süresi içinde yapıp etmeleridir ve onların karşılığını almak üzere sonsuzluğa doğru yolculanıdır. Yine İslamiyet’e göre insan; cismen küçük, mânen büyük bir varlıktır. Ona dünya üzerinde faydalanması için nimetler verilmiş ve çeşitli fırsatlar sunulmuştur. Ve o insan elbette bunların bir geri dönüşü olacağını fitratı gereği bilir ve her an ölüm gerçeğini içinde hisseder.

¹ Hüsrev Hatemi. Non Dalet Şiiri.

Osmanlıların Ölüm Anlayışı

İnanç sahibi kimseler ise ölümden korkmaz. Onu en güzel şekillerde ifade eder. O kimselerin ifadelerinden en güzellerinden biri ise ölmek yerine kullanılan “ahirete doğmak” ifadesidir. Ölümü bir son olarak değil, asıl hakikat olarak ve gerçek bir başlangıç olarak görürler. Bu inandıkları gerçeği ömürlerinin sonuna kadar muhafaza edebilenler ebedi istirahatgahta huzurlu bir ortamda bulunacaklarını bilirler. Bu yüzden hayatlarının her anında bunu yaşatmaya çalışırlar. Osmanlı İnsanı'nın da bu inancını mezar taşlarının en ince ayrıntısına kadar yaşattığını Anadolu Toprakları'nın ve hüküm sürdüğü beldelerin tamamında, İstanbul'da, Bosna'da, Şam'da ve nice şehirlerde görmek mümkündür.

Osmanlı İnsanı'nın ölümüne dair yaşattığı değerlerinden biri de ölümlerin kendileriyle yaşadığı algısıdır. Ruhun ölmeyeceğini ve ölenin sadece fani olan insan bedeninin olduğunu bilmeleri onları ölümden korkutmuyor, sevdiklerinin yakınlıklarını bu sayede hissedebiliyorlardı. Osmanlılar ayrıca mezarlıklarıyla aralarına setler çekmez, duvarlar örmezlerdi. Hem ölümlerinin arkasından güzel dualar ederler hem de kendi akıbetlerinin bir gün aynı olacağını hatırlamak isterlerdi. Büyük zatların yanlarına gömülmek isterler, mezar taşlarını yol kenarlarına bakacak şekilde yaparlardı. Bu sayede mezar taşlarından isimlerini gören, henüz vadesi dolmamış insanoğlunun onlara hayır duası edebilmesi için bu şekilde gömülürlerdi. Ölümden korkmamak elbette büyük bir olgunluk ve hissi doygunluk gerektirir lakin müslüman bir birey aşığı olduğu İslam'ın elçisinin de bir ölümlü olduğunu hatırlayınca, zihninde ölümüne dair korkutucu şeyler bir anda kayboluverir. Nitekim Necip Fazıl Kısakürek'ten şu alıntı²:

“Ölüm güzel şey, budur perde ardından haber...

Hiç güzel olmasaydı ölü müydü Peygamber?

Öleceğiz müjdeler olsun, müjdeler olsun!

Ölümü de öldüren Rabbe secdeler olsun!”

Ahret inancı olan her müslümanın ortak paydasını bizlere göstermektedir. Ölümlü olmayı dahi güzel yaşattırabilen bir dine mensup Osmanlı İnsanı, yine kendi insanını ve sevdiklerini adeta hüsn-i talil sanatını kullanarak ve ölümü bu şekilde ifade ederek defnetmiş, kelimenin tam anlamı ile ölümü güzelleştirmiştir.

² Necip Fazıl Kısakürek. Ölüm Güzel Şey Şiiri

Vefat olayı kesinlikle Osmanlılar tarafından bir son olarak görülmemiş ve aslında “sonun başlangıcı” olarak tabir edilmiştir. Osmanlılar ölüleriyle beraber yaşamışlardır. Bunu bize en güzel şu örnek anlatır: Bir defasında, Avrupa’da elçilik göreviyle bulunan Yahya Kemal Beyatlı’ya İstanbul’un nüfusu sorulduğunda, “30 milyon” cevabını vermiştir. Bunun bütün Türkiye’nin nüfusu olduğunu söyleyenlere ise, “Hayır, sadece İstanbul’un nüfusunu söyledim. Ben ölüleri de saydım. Zira biz, ölülerimizle birlikte yaşarız” demiştir.

Mezarlık Kavramı

Küçükten büyüğe bir tanım yapacak olursak, bir ölünün defnedildiği yer mezar veya kabir, birden fazla mezarın veya kabrin bulunduğu yerlere ise mezarlık yahut kabristan denir. Dünya üzerinde farklı inançların olması yine mezarlık ve mezar taşları kültürünü etkilemiş, farklı din ve adetlere göre değişik şekillerde uygulanmıştır.

Osmanlı topraklarında ise ölülerin defnedildiği yerleri genel olarak üç kısma ayırabiliriz. Bunlar: Türbeler, genel mezarlıklar ve hazirelerdir. Türbeler, genel olarak önemli şahsiyetlere ait olup belli bir yapı içinde bir veya birkaç sayıdaki metfundan oluşur. Genel mezarlıklar birden fazla kişinin defnedildiği mekanlar olup hazireler ise genellikle bir camii veya bir yapı etrafında gömülü olanların bulunduğu yerlere verdiğimiz isimdir.

Şekil 1. Mihrîşah Sultan imarethanesi ve haziresi (Eyüp)

Kaynak: Eyüp Belediyesi

İslam Dini'nin bir mezhebi olan vahhabilikte mezarlıklar ve mezar taşları şirk olmasına rağmen Osmanlılar bu kültürü yaşatmış ve var olduğu topraklarda ölülerini kendi kültür ve sanatını kullanarak defnetmiştir. Hristiyanlıkta belirli simgeler ağırlıklı olarak kullanılmış, yine hristiyanlar kendi kültürlerine göre mezarlıklarını inşa etmişlerdir. Genellikle şehir merkezlerinden uzaklara yapılan hristiyan mezarlıklarında inanç ve kültür kavramının Osmanlılara kıyasla nasıl hakim olduğunu rahatlıkla görebiliriz.

Mezar Taşları

Mezar taşları, ölülerimizin yerlerini tespit edebilmek gibi çeşitli amaçlarla yapılmış ve mezarlıkların baş kısmına sabitlenmiş basit yapılardır. Üzerinde yine her din ve inanışa göre belirli ifadeler bulunabilir. Bu basit diye ifade ettiğimiz mezar taşı kavramını Osmanlı İnsanı öyle bir estetik anlayışı ile inşa etmiştir ki kendileri dahi huzur bulmak ve hayatın stresini atmak için genellikle korkulan mezarlıkları sık sık ziyaret gitmiş, onu benimsemiş ve onunla hem hal olmuştur. Ürkütücülükten uzak Osmanlı mezarlıkları günümüzde dahi insanların uğrak yerleri olmaya devam etmektedir. Türk geleneklerinden de oldukça etkilenen Osmanlılar, özellikle mezar taşlarındaki işlemler konusunda eski Türk adetlerinden olan balbal, kurgan ve bengütaşlar kültürleri ile İslamiyet sonrası geleneklerini yoğurmuş ve ortaya Dünyaya nam salmış bir Osmanlı mezar geleneği ortaya çıkmıştır.

Alman Arkeolog Carl Humann:

“Türkler için mezarlıklardan daha aziz bir şey yoktur.”

Mezarlıklarımızı aziz yapan şey değerlerimiz ve kültürümüzün binlerce yıllık birikimidir. Ölülerimize duyduğumuz derin saygı ve muhabbetir.

Osmanlı'nın Mezar Taşları

Osmanlı mezar taşları bir işleve sahip olan genel mezar taşlarına kıyasla çok boyutlu sanatlar uygulanmış harikulade yapılardır. En ve boy olarak bakıldığında dar bir alana birden fazla sanat, mana ve yüzlerce yılın kültürü işlemişlerdir. Osmanlı mezar taşlarını genel olarak kadın ve erkek diye ayırmak mümkündür. Yapıca birbirine çok benzer olsalar da belirli farklılıklar vardır. Erkek mezar taşlarında metfun kişinin dünya hayatındaki statüsünü belli eden başlıklar ve simgeler bulunurken kadın mezar taşlarında genellikle kadın zerafetini yansıtan çiçek motifleri bulunur. Bu farklılıklardan çocuk mezar taşları da nasiplenmiştir. Çocuk mezar taşları yine ilginçtir ki vefat eden çocuğun vefat etmeden evvelki boy ölçüsüne göre yapılırdı. Diğer mezar taşlarından bu ayrıntı dışında pek bir farkı olmasa da çocuk mezar taşlarına gösterilmiş olan bu ince davranış dahi büyük bir gelenek olduğunun bir delilidir.

Ayrıca Osmanlılarda cellatlara ait mezar taşları düz taşlardan oluşurdu. Üzerlerinde ne bir motif ne de bir yazı vardı. Çünkü cellatlar toplum tarafından çekinilen insanlardı ve cellatın öldürmüş olduğu kişilerin yakınlarının onların mezarlarını tahrif etme ihtimaline karşın mezar taşları bu şekilde yapılırdı.

Kadın ve erkek mezar taşlarını ortak ele aldığımızda bir Osmanlı müslüman mezarlığında bulunan mezar taşlarına ait yapıların genel hatlarıyla şu bölümlerden oluştuğunu görebiliriz:

- Başlık veya Sembol
- Serlevha
- Kimlik
- Dua
- Tarih

İlk bakışta göze çarpan bu bölümlerin yanı sıra ayrı ayrı her biri bir sanat eseri olan mezar taşlarında farklı farklı motifler ve belirli manalarla işlenmiş simgeler görmek mümkündür.

Osmanlı'daki müslüman mezar taşları genellikle belirli bir ifade ile başlar. Bu ifade Kur'an-ı Kerim de geçen ayetlerden olup sık kullanılanlardan bazıları; "Hüve'l-Baki", "Küllü men aleyha fan" ve "Küllü nefsin zaikatül mevt"tir. Anlamları ise sırası ile: "Baki olan O'dur", "Her şey fanilik üzeredir" ve "Her nefis ölümü tadacaktır" olan bu ifadeler mezar taşlarının başlarında yer alırlar. Bunlar Allah'a yakarışın ve insanın ölümlü olduğunu vurgulamanın birer göstergesidir.

Şekil 2. Eyüp Sultan Haziresi

Kaynak: Onur Muhammed Atay Arşivi

Bu yakarışlarla başlayan mezar taşları vefat eden kişinin bilgileri ile devam eder. Özlü sözlerin, beyitlerin yazılı olduğu mezar taşlarına da sık sık rastlanılabilir. Mezar taşının en alt kısmında ise tarih yer alır.

Eyüp mezarlıklarında metfun olan Emin Ağa'nın mezar taşı metni bizi genel hatlarıyla bir Osmanlı'nın mezar taşı hakkında bilgi verecektir:

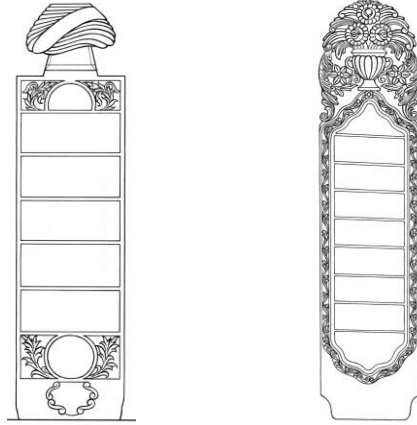
Hüve'l-Bâki

*Ey alemdar ya hazreti Halid meded
Bu civarda yatan biçarei gel kılma red
Olacak ferman-ı Hak ister icabet davete
Emrine tabi olan cümle ereleer izzete*

Emin Ağa 15 Şevval 1237

Bu mezar taşıdaki bilgilere sahip Emin Ağa gibi birçok kimse Eyüp Sultan ve çevresinde metfun olmak istemiş Başta Eyyüb El-Ensari Hazretleri olmak üzere diğer önemli şahsiyetlere de komşu olmak istemişlerdir.

Şekil 4. De görülen erkek ve kadın mezar taşları genel hatlarıyla Osmanlıların kullandığı ve birçok Osmanlı mezarlıklarında görülen en aşina olduğumuz mezar taşlarıdır.

Şekil 3. Erkek ve kadın mezar taşı kalıpları

Mezar taşı metinlerinde belirgin bilgiler yer aldığı gibi okuduğumuzda ilginç bulacağımız mezar taşları da mevcuttur. Osmanlılar ölülerini onlar hayattayken nasılsa mezar taşlarını da o şekilde dizayn etmişler ve mezar taşı metinlerini de yine o ölçüde yazmışlardır. İlginç bulunabilecek mezar taşlarına bir örnek olarak Eyüp Davud Ağa Mezarlığında metfun olan, “Hüve'l-Bâki” ile başlayıp ‘zalim avrat elinden vefat eden Kazancı el- Hâc Mehmed Efendi” diye devam eden Mehmed Efendi'ye ait mezar taşıdır.

Erkek Mezar Taşlarındaki Başlıklar

Erkek mezar taşlarının en önemli kısmı başlıklardır. Bu başlıklardan kişinin hangi meslekle, bağlı olduğu tarikat hatta yaşadığı dönem bile ayırt edilebilir. Erkek mezar taşlarındaki başlıkları genel olarak üç kısma ayırabiliriz. Bunlar; Kavuklar, fes ve tarikat taçlarıdır. Yine bunlar da kendi aralarında bölümlere ayrılırlar.

Kavuklar; Kallavi Kavuk, Mücevveze Kavuk, Katibi Kavuk ve Örfi Kavuk

Fesler; Mahmudi Fes, Azizi Fes ve Hamidi Fes

Tarikat taçları; Mevlevi Tacı, Bektâşi Tacı, Kadiri Tacı, Nakşi Tacı, Sümbüliye Tacı.

Şekil 4. Eyüp Sultan Haziresi'nde bir başlık

(Mahmudi Fes)

Şekil 5. Kallavi Kavuk

“Osmanlı erkeğinin mümeyyiz vasıflarından biri de başlarındaki kavuklarıydı. Kavuksuz ya da son dönemde fessiz sokağa çıkmak, kimliksiz çıkmak gibiydi onlar için. Yalın ayak sokağa çıkmak neyse, başı açık sokağa çıkmak da o idi.”³ Dönemlere ve kullanan kimselerin statülerine göre farklı isimlere sahip olsa da kavuklar Osmanlılar için önemli başlık türüydü. Türlerine göre sadrazamların, defterdarların, nişancıların ve kimi zaman da padişahın taktığı kavuklar vardı. Bunlardan en göze çarpan ve insanları etkileyen ayrıntısı ise örfi kavuklardır. Rivayetlere göre örfi kavukları hem hekimler hem de şeyhülislam efendi kullanırdı. Zira ikisi de insanları iyileştirmek için çalışırlardı. Biri bedeni iyileştirirken diğeri insanın kalbini ve imanını temizler ve biri olmadan diğeri hiç sayılırdı.

Fesler ise Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yaygınlaşmış, ilk olarak Sultan Mahmud'un bizzat kullanması ile devlet dairelerinde mecburi kılınmıştı. Mezar taşlarındaki fesleri ayırt etmek pek de zor değildir. Mahmudi fes alttan dar başlayıp yukarıya doğru genişleyen ve fazlaca püskülleri olan bir fes türüdür. Azizi fes ise yukarıdan dar, aşağıya doğru genişleyen bir yapıya sahip ve tek bir yerden sarkan püsküllere sahiptir. Hamidi fes ise Sultan II. Abdülhamid Han tarafından kullanılmış, Azizi fese benzer lakin uzunluğu daha fazla olan fes türüdür.

³ Mahmud Sami Şimşek. Kelle Kurtaran Kavuk. Yeni Şafak. (28 Şubat 2010).

Bir Osmanlı erkek mezar taşında fes gördüğümüzde bu basit ayrıntılardan o şahsın hangi sultan döneminde yaşadığını yine aynı mezar taşında yazan tarihe bakmadan anlayabiliriz.

Mezar Taşlarında Kullanılan Motifler

Osmanlı mezar taşlarında kullanılan motifler mezar taşına güzellik kattığı gibi bu motiflerin kullanılma amaçları da vardır. Motifler genellikle Kur'an-ı Kerim'de geçen meyvelerden, servi ağacından ve nuru temsil etmesi bakımından işlenen lamba şekillerinden oluşur. Meyve motiflerinin amacı ölen kişinin ardından yaratıcıdan ona gösterilmesi dilenen lütfun göstergesidir. Anlamı ise ölen kişiye ahiret hayatında güzel meyvelerden ona ikram edilmesinin istenilmesidir. Servi ağacı da tevhidi temsil etmektedir. Lamba motifi, ahiretten evvelki kabir hayatında ölen kişinin kabrinin aydınlanması ve kabrinde azap çekmemesi niyetiyle yapılan en hoş motiflerden birisidir. Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü topraklarda, mezar taşlarındaki bu incelikleri şahit olunabileceği gibi en güzel örnekleri de yine şüphesiz Payitaht'ta görülecektir. Bir çok semtinde ayrı ayrı güzellikler ve önemli şahsiyetler olduğu aşikâr olsa da bu şehirde koskoca bir devrin yattığı yer ve her karışında ayrı bir şahsiyetin hikayesinin bulunduğu ve en önemlisi de Ebu Eyyüb El-Ensari'nin metfun olduğu Eyüp İlçesi, Osmanlı mezarlıklarını anlamamız için devasa bir laboratuvardır. Osmanlı mezarlıklarına dair bahsedebileceğimiz ne varsa Eyüp Mezarlıkları'nda görmemiz mümkündür.

Şekil 5. Eyüp Sultan Camii Haziresi

Kaynak: Onur Muhammed Atay Arşivi

Şekil 5. De kullanılmış meyve motifi metfun olan şahsiyete karşı onun sonsuzluk alemindeki yaşantısında güzellikler içinde olması, ona mükafat olarak cennet meyvelerinden ikram edilmesi ve cehennem ateşinden korunması için gösterilen iyi niyetin somut ve en ince göstergesidir.

Kadın Ve Çocuk Mezar Taşları

Kadın mezar taşları Osmanlılar'ın mezar taşlarına uyguladığı sanatın en zarif örneklerini gösterir. Aynı zamanda çocuk mezar taşları da ince düşünülerek yapılmış olduklarının canlı örnekleridir. Kadınlara hayatlarında da önemli değerler veren Osmanlılar vefat ettiklerinde de mezar taşlarına ihtişamlı bir görüntü vererek son anlarında da verdikleri değeri göstermişlerdir. Kadın mezar taşlarında sık rastlanılan motif ise yine çiçek motifleridir. Çocuk mezar taşları ise oyuncak şekillerinin andırır. Ancak en ilginç ise ergenlik yaşını geçmiş olan çocukların mezar taşlarının aynı boyutlarda yapılırken ergenlik çağından önce vefat eden çocukların mezar taşlarının öldükleri anki boy uzunluklarına göre yapılmış olmasıdır. Evlilik yaşına gelmiş lakin evlenmeden vefat etmiş genç bir kızın mezar taşına kırık gül motifi işleyen, bebeğini doğuramadan karnında çocuğu ile 1735 yılında vefat eden İstanbul'lu Hanife Hanım için yapılan mezar taşı Osmanlı'nın mezar taşlarına, insanına ve estetiğe ne kadar önem verdiğinin en somut delilleridir.

Şekil 6. İstanbul'lu Hanife Hanım'a ait mezar taşı

Kaynak: Türk-İslam Eserleri Müzesi

2. Eyüpsultan Camii baziresinden, Yahya Hafız Paşa'nın kızı Remziye Hanım ve oğlu Ömer Fevzi Bey'in mezar taşları.

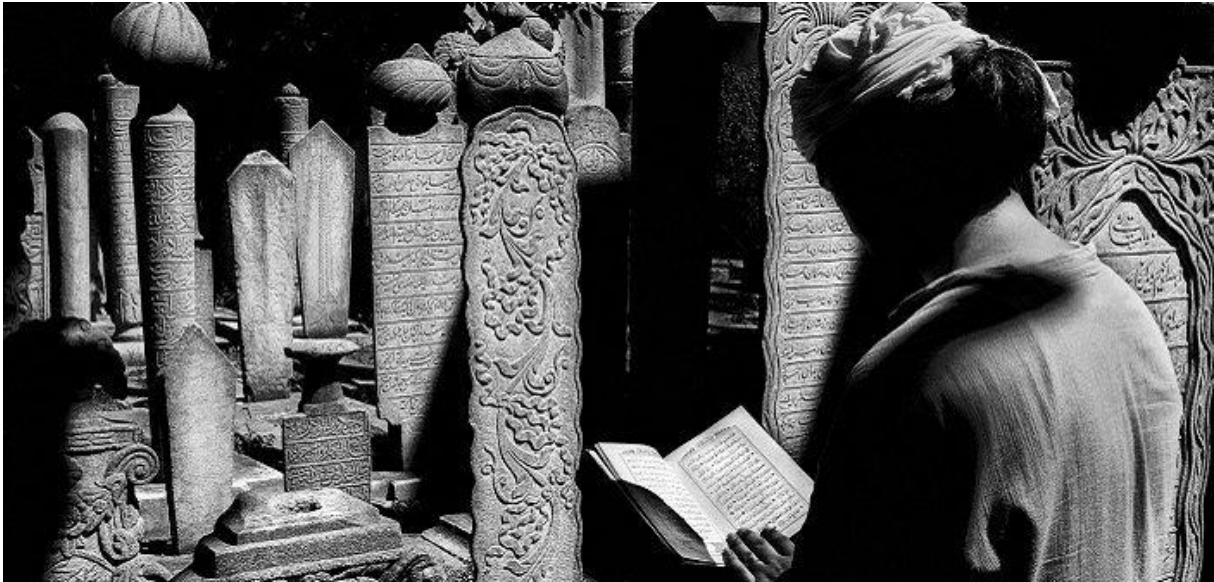
Şekil 7. İki çocuğa ait mezar taşı. Eyüp.

Kaynak: Eyüp Sultan Sempozyumu

Bahsedilen örneklere ait fotoğraflar şekillerde görüldüğü gibidir. Aynı zamanda çocuk mezar taşlarındaki boy farkı yine gösterilen fotoğraftan rahatlıkla anlaşılabilir. Metin olarak çocuk mezar taşlarında genç yaşta dünyaya veda etmeyi anlatan ve çocuk oldukları için cennete gideceği inancı olduğundan onlar hakkında melek olarak bahseden güzel beyitlerin yer aldığı görülür.

Osmanlı Mezarlıklarına Ve Günümüze Dair Bir Değerlendirme

Sahip olduğumuz mevcut gelenek ve kültür bayrağını son teslim aldığımız Osmanlı Devleti'nden makalemize konu olan mezarlıklar ve mezar taşları hususunda ilham almamız gereken birçok ayrıntı olduğunu düşünüyorum. Bilhassa müslüman mezarlıklarında vurgulanan dini ibareler, insan olmanın gerektirdiği ince düşünme ve yine insana hakim olabilecek kötü duyguları güzelleştirme konusunda bizden çok fazla önde olduklarına inanıyorum. Osmanlılar mezar taşlarına uyguladığı sanatı çağın olanaklarına rağmen muhteşem bir şekilde icra etmişlerdir. Bırakın daha üstün bir sanat ortaya koymak,21.yüzyıl dünyası imkanlarında aynı sanati dahi yapamıyor olmamız bizler için acı bir gerçektir. Özeleştirme yapmamız gereken konulardan biri de ihya etme amacı ile düzenlediğimiz mezar taşlarını bilmeden de olsa tahrif ettiğimiz gerçeğidir ve kimi mezar taşlarına da sahip çıkamıyor olmamız bizi mezarlıklar konusunda daha hassas davranmaya yönlendirmelidir.

Şekil 8. Bir Osmanlı Mezarlığı'nda Kur'an-ı Kerim okuyan bir müslüman.

Kaynak: www.islamveihsan.com

Osmanlı Devleti'nin mezar geleneğine biraz odaklandığımızda ondan etkilenmemiz mümkün değildir. Kadınına, erkeğine ve çocuğuna ayrı ayrı incelikler işleyen ve adeta bir taşı giydiren Osmanlı Estetiği kendine insanları hayran bırakmaya devam etmektedir. İslam Medeniyeti ve Eski Türk Gelenekleri'ni yoğurarak bizlere en güzel şekillerde mezarlıklar ve mezar taşlarını armağan etmişlerdir. Binlerce yıldır bizlere ulaşmış olan bu köklü geleneğe sahip çıkamamız ve onu yaşatmamız vicdani ve tarihi sorumluluğumuzdur.

Kaynakça:

- Kutlu, Hüseyin (haz.), Kaybolan Medeniyetimiz - Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi'nde Tarihi Mezar Taşları, Damla Yay, İstanbul Kasım 2005.
- Laqueur, Hans-Peter, Hüve'l-Baki: İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları, çev. Selahattin Dilidüzgün, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1997.
- Şimşek, Mahmut Sami. Kelle Kurtaran Kavuk. Yeni Şafak. 2010.
- Özcan, Ali Rıza, "Mezar Taşları Üzerindeki Sembolik İfadeler," Kaybolan Medeniyetimiz - Hekimoğlu Ali Paşa Camii Haziresi'nde Tarihi Mezar Taşları, Damla Yay. İstanbul Kasım 2005, s. 26-33.
- Sevim, Nidayi, Medeniyetimizin Sessiz Tanıkları: Eyüp Sultan'da Osmanlı Mezar Taşları ve Mezar Kültürümüz, Abide Yay. İstanbul.
- **Deviralem** (Belgesel). TRT Türk Televizyonu (10.05.2015).
- DERCİ Buğra. **Mezar taşının acıklı hikayesi.** <http://bugraderci.blogspot.com.tr/2013/10/mezar-tasnn-ackl-hikayesi.html?view=flipcard>, (SGT: 09.01.2013).
- BARIŞTA Örcün. **Eyüp Sultan'da Bazı Çocuk Mezar Taşları.** Eyüp Sultan Sempozyumu. İstanbul.
- ÇAL Halit. **İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar.** Eyüp Sultan Sempozyumu. İstanbul.
- UĞURLUEL Talha. **Eyüp Mezarlıklarında Cennet Meyveli Mezar Taşları.** Eyüp Sempozyumu. İstanbul
- Ülker, Necmi, "Mezar Taşlarında Ölüm Felsefesi," Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü, 2002, s. 16-24.